

6

SISARUKSET

Antti O. Tanskanen & Mirkka Danielsbacka

Sisarussuhteet ovat ihmislajin pitkäkestoisimpia sosiaalisia suhteita, joihin liittyy usein sekä pyyteetöntä auttamista että ristiriitoja. Sisarukset voivat olla sekä erittäin läheisiä toisilleen että toistensa kovimpia kilpailijoita, minkä vuoksi sisarussuhteita on kutsuttu luonteeltaan ambivalenteiksi eli ristiriitaisiksi. Iän myötä sisarussuhteet muuttuvat. Kun lapsuudessa ja nuoruudessa korostuu sisarusten välinen kilpailu, aikuisina sisarukset tyypillisesti tarjoavat tärkeän turva- ja tukiverkon toisilleen. Kaikesta traumattisuudestaan huolimatta aikuisena koetut perhekriisit, kuten vanhempien tai isovanhempien kuolema, voivat myös lähentää sisaruksia keskenään.¹

Tässä luvussa tarkastellaan, millaiset sisarusparit auttavat tai riitelevät keskenään eniten. Luvussa esitetyt tulokset perustuvat suurelta osin Sukupolvien ketju -tutkimushankkeen vuonna 2012 kerättyihin aineistoihin, joiden perusteella suurten ikäluokkien edustajilla on keskimäärin 3,6 ja heidän aikuisilla lapsillaan keskimäärin 2 sisarusta. Tarkastelemme varsinaisen auttamisen ohella useita muitakin sisarussuhteiden ulottuvuuksia, kuten yhteydenpitoa ja emotionaalista läheisyyttä sekä ristiriitoja.

Sukupolvien ketju -aineistoihin pohjaavien tulosten perusteella aikuiset sisarukset pitävät usein yhteyttä toisiinsa, kokevat toisensa läheisiksi ja auttavat toisiaan.² Sekä suuret ikäluokat että heidän aikuiset lapsensa ovat kasvokkain tai muulla tavoin yhteydessä sisaruksiinsa keskimäärin useita kertoja kuukaudessa. Lähes kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista suurten ikäluokkien jäsenistä ja vielä suurempi osuus seuraavaan perhesukupolveen kuuluvista kokee sisaruksensa joko läheiseksi tai erittäin läheiseksi. Käytännön apua sisaruksilleen on antanut suurten ikäluokkien edustajista noin joka viides mutta heidän lastensa sukupolvesta lähes 60 prosenttia. Suomessa rahan antaminen sisaruksille on hyvin harvinaista, ja suurten ikäluokkien edustajista taloudellista tukea on sisaruksilleen antanut 4 prosenttia ja aikuisista lapsista 13 prosenttia.³ Eräs nuoremman sukupolven vastaaja kuvailee sisarussuhteitaan seuraavasti:

[N]o [olen yhteydessä] eri sisaruksiin vähän eri tavalla. Mul on isosisko, jonka kanssa ollaan aika vähän yhteydessä, et ei oo tapana soitella hänen kanssaan mistä mä koen vähän lievää syyllisyyttä [naurua] [...] ja sit mul on veli jonka kans kyl soitellaan ihan kuukausittain tai tsättäillään tai jotain ja sit mul on kaks nuorempaa siskoo ja erityisesti toisen kanssa mä sit oon enemmän yhteydessä että soittelen ja kyselen mitä kuuluu ja toisen kanssa ehkä vähän sillee pinnallisemmin, mut et se yhteydenpito aika paljon on sellasta kausiluontosta. (Mies, 37 vuotta)

Kinastelu ja erimielisyydet ovat olennainen osa sisarussuhteita, ja Sukupolvien ketju -kyselyissä tiedusteltiin, kuinka usein vastaajilla oli ollut ristiriitoja sisarustensa kanssa. Kyselomakkeessa ei täsmennetty sitä, mitä ristiriidoilla tarkalleen ottaen tarkoitettiin,

joten voidaan olettaa, että vastauksiin on sisällytetty myös pieniä erimielisyyksiä, jotka ovat osa jokapäiväistä elämää. Kysymyksessä ei myöskään määritelty ristiriitojen esiintymiselle tiettyä ajankohtaa, minkä vuoksi ei ole selvää, ovatko vastaajat tarkoittaneet lapsuudessa ja nuoruudessa vai mahdollisesti lähempänä nykyhetkeä tapahtuneita kiistoja ja konflikteja. Suurten ikäluokkien edustajista tasan puolet ilmoitti, että heillä on ollut ristiriitoja sisarusten kanssa, kun vastaava osuus heidän aikuisilla lapsillaan oli selvästi suurempi, kaksi kolmasosaa.⁴

Seuraavaksi keskitymme tarkemmin erilaisiin tekijöihin, jotka ovat yhteydessä sisarusten väliseen yhteydenpitoon, läheisyyteen ja auttamiseen. Sen lisäksi, että yhteydenpito ja läheisyys ovat itsessään tärkeitä sukulaisten välisiä suhteita kartoittavia muuttujia, ne ovat hyviä indikaattoreita auttamiselle, koska ne korreloivat vahvasti erilaisten auttamismuuttujien kanssa. Toisin sanoen niitä sisaruksia, jotka koetaan läheisiksi ja joihin pidetään enemmän yhteyttä, myös autetaan keskimäärin enemmän.

SISARUSSUHTEET JA SUKUPUOLI

Keskeinen ja useissa tutkimuksissa havaittu seikka on, että sisarusten välisissä suhteissa on sukupuolen mukaisia eroja. Esimerkiksi taapero- ja esikouluikäisten lasten isosiskot hoitavat pienempiä sisaruksiaan useammin kuin isoveljet. Laajan aiempia tutkimuksia kartoittaneen katsausartikkelin perusteella traditionaalisissa ja entisaikojen historiallisissa yhteisöissä isosiskojen lastenhoitoapu on saattanut jopa auttaa pitämään nuoremmat sisarukset hengissä.⁵ Myös aikuisena sisarussuhteissa on sukupuolten välisiä eroja. Kansainvälisten tutkimusten tulokset kertovat, että kahden siskoksen väliset suhteet ovat yleensä läheisemmät kuin siskon ja veljen tai kahden veljeksen. Sukupolvien ketju -hankkeen vuoden 2012 aineistojen perusteella havaitsimme, että naiset pitävät

enemmän yhteyttä sisaruksiinsa kuin miehet ja siskojen kanssa ollaan enemmän tekemisissä kuin veljien.⁶ Suomalaisten sisarus-suhteita koskevat tulokset ovat yhdenmukaisia aiempien kansainvälisten tutkimusten kanssa.⁷

Sukupolvien ketju -aineistoihin perustuen selvisi myös, että kahdella siskoksella on usein eniten ristiriitoja keskenään. Nämä tulokset säilyvät, vaikka sisarusten välinen yhteydenpito ja emotionaalinen läheisyys on vakioitu. Ehkä selitys on siinä, että suhteen ollessa erityisen läheinen siskokset uskaltavat olla herkemmin eri mieltä keskenään, jolloin pienet ristiriidat eivät kerro suhteessa olevista jännitteistä vaan sen vakaudesta. Kuten aiemmin todettiin, Sukupolvien ketju -kyselyissä vastaajien mainitsemat ristiriidat ovat todennäköisesti olleet enimmäkseen pienehköjä erimielisyyksiä, ja vakavampia konflikteja koskevat tulokset saataisivatkin olla erilaisia. Kaikki edellä mainitut sukupuolierot sisarussuhteissa ovat hyvin samansuuntaisia sekä suurten ikäluokkien että heidän lastensa sukupolven keskuudessa.⁸

SUKULAISUUDEN ASTE

Kuten kirjassa on jo useaan otteeseen mainittu, evolutiivinen sukulaisvalinnan teoria olettaa, että yksilöt panostavat enemmän aikaa ja resursseja geneettisesti läheisempiin sukulaisiin kuin kaukaisempiin sukulaisiin tai ei-sukulaisiin. Tämän perusteella täys-sisaruksiin investoidaan enemmän kuin puolisisaruksiin.⁹

Sukupolvien ketju -kyselyissä on tiedusteltu yhteydenpidon yleisyyttä siten, että voidaan erottaa toisistaan yhtäältä täys- ja puolisisarukset ja toisaalta äidin ja isän puolen puolisisarukset. Jälkimmäinen seikka on tärkeä muun muassa siksi, että lapset jäävät vanhempien erotessa useimmiten asumaan äidin luokse. Tällöin äidin puolen puolisisarukset ovat yleensä kasvaneet lapsuutensa yhdessä toisin kuin isän puolen puolisisarukset.

Lapsuudessa koettu läheisyys puolestaan ennustaa sisarussuhteen laatua aikuisuudessa. Suuret ikäluokat ja heidän aikuiset lapsensa ovat viettäneet lapsuutensa ja nuoruutensa erilaisina aikoina, millä taas voi olla paljon vaikutusta sisarussuhteisiin. Tämän vuoksi Sukupolvien ketju -aineistoihin perustuvissa tutkimuksissa näitä kahta sukupolvea on tarkasteltu erikseen. Näin on tehty myös siksi, että eri ikäisinä sisarussuhteet voivat erota merkittävästi toisistaan.¹⁰

Kyselyyn vastanneista sekä suurten ikäluokkien edustajat että heidän aikuiset lapsensa pitivät enemmän yhteyttä täys- kuin puolisisaruksiinsa. Täyssisarukset koettiin myös emotionaalisesti läheisemmiksi kuin puolisisarukset. Havaitsimme myös kiinnostavia eroja sukupolvien välillä. Suurilla ikäluokilla on ylipäättään harvemmin puolisisaruksia kuin heidän lapsillaan, ja nuoremman sukupolven keskuudessa äidin puolen puolisisarukset olivat enemmän yhteydessä toisiinsa kuin isän puolen puolisisarukset, kun taas suurilla ikäluokilla tällaista eroa ei löytynyt.

Viimeksi mainittu tulos voi liittyä niihin syihin, joiden vuoksi vanhemmat päätyvät hankkimaan lapsia uuden kumppanin kanssa. Suurten ikäluokkien lapsuudessa vanhempien avioerot olivat hyvin harvinaisia, ja puolisisarussuhteita muodostui yleensä sen seurauksena, että isä tai äiti oli kuollut ja eloon jäänyt vanhempi sai lapsia uuden kumppanin kanssa. Näin ollen suurten ikäluokkien sukupolvessa puolisisarukset tavallisesti kasvoivat samassa perheessä riippumatta siitä, oliko heillä yhteinen äiti vai isä. Seuraavaan sukupolveen kuuluvien kohdalla tilanne on toinen. Koska heidän vanhempiensa (eli suurten ikäluokkien edustajien) keskuudessa avioerot ovat yleistyneet ja koska eron jälkeen lapset tyypillisesti jäävät äidin luokse asumaan, äidin puolen puolisisarukset ovat todennäköisesti kasvaneet yhdessä ja isän puolen puolisisarukset eivät.¹¹

Lapsuuden yhdessä asuminen on tärkeä tekijä, joka voi selittää eroja aikuisten täys- ja puolisisarusten välisissä suhteissa.¹² Sisarus-suhteiden laatuun vaikuttaa myös se, kuinka tasapuolisesti sisarukset ovat kokeneet vanhempien kohdelleen heitä. Sukupolvien ketju-kyselyssä tätä tiedusteltiin suurten ikäluokkien aikuisilta lapsilta. Vastaajat luokiteltiin neljään osaan: 1) molemmat vanhemmat ovat kohdelleet tasapuolisesti (73 prosenttia), 2) äiti on kohdellut tasapuolisesti ja isä epätasapuolisesti (6 prosenttia), 3) isä on kohdellut tasapuolisesti ja äiti epätasapuolisesti (8 prosenttia) ja 4) molemmat ovat kohdelleet epätasapuolisesti (13 prosenttia). Tutkimuksessa havaitsimme, että mitä epätasapuolisemmin vastaajat mielsivät vanhempiensa kohdelleen lapsiaan, sitä etäisempi oli sisarusten välinen suhde aikuisena. Epätasapuolisella kohtelulla (tai ainakin lasten kokemuksella siitä) saattaa siis olla kauaskantoisia vaikutuksia sisarussuhteisiin. Lisäksi täyssisarusten ja äidin puolen puolisisarusten välinen ero aikuisena koetussa läheisyydessä katosi, kun vanhempien epätasapuolinen kohtelu vakioitiin.¹³ Epätasaisesta kohtelusta kertoo myös seuraava haastatteluista poimittu lainaus:

En ole koskaan asunut samassa taloudessa sisarpuolieni kanssa. Koen, että isäni suosi minua, ei pitänyt yhteyttä vanhempiin tyttäriinsä. Olimme eri perhettä. (Nainen, 33 vuotta)

Myös kansainvälisten tutkimusten perusteella sukulaisuuden aste on yhteydessä sisarussuhteiden laatuun. Esimerkiksi Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan aikuisina täyssisaruksiin pidetään enemmän yhteyttä kuin puolisisaruksiin. Yhdysvalloissa elävää mormoniyhteisöä käsitelleessä tutkimuksessa havaittiin lisäksi, että täyssisaruksia suositaan puolisisarusten kustannuksella, vaikka yhteisön kulttuuriset arvot ovat tiukasti täyssisarusten suosimista vastaan. Hollantilaisaineistoon perustuvassa

tutkimuksessa huomattiin, että täyssisarukset ovat läheisempiä keskenään ja pitävät enemmän yhteyttä toisiinsa kuin puolisisarukset. Hollantilaistutkimuksen tulokset säilyivät vakaina, vaikka lapsuuden yhdessä asuminen vakioitiin. Samaiseen aineistoon perustunut toinen tutkimus vuorostaan osoitti, että ihmiset tietävät todennäköisemmin, ovatko heidän täyssisaruksensa kuin puolisisaruksensa vielä elossa. Tämä taas kertoo sen, onko henkilöillä ylipäättään minkäänlaista yhteyttä sisaruksiinsa. Näiden täys- ja puolisisarusten välisiä eroja kartoittaneiden tutkimusten ohella kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että sisarpuolten (joiden kanssa ei jaeta yhteistä äitiä eikä isää) kanssa ollaan vähemmän tekemisissä kuin biologisten sisarusten.¹⁴

Sukulaisuuden asteen vaikutusta sisarussuhteisiin on tutkittu myös tarkastelemalla samamunaisten ja erimunaisten kaksosten välisiä eroja yhteydenpidossa, auttamisessa ja läheisyydessä. Samamunaiset kaksoset ovat geneettisesti identtisiä, kun taas erimunaiset kaksoset jakavat keskenään yhtä paljon geenejä kuin muutkin täyssisarukset eli keskimäärin 50 prosenttia tarjoten siten erinomaisen vertailuryhmän samamunaisille kaksosille. Sukulaisvalinnan teorian oletuksia tukien Yhdysvalloissa tehdyissä tutkimuksissa on selvinnyt, että samamunaiset kaksoset ovat läheisempiä ja tekevät enemmän yhteistyötä keskenään kuin erimunaiset kaksoset.¹⁵

EVOLUUTIO JA SISARUSTEN VÄLINEN KILPAILU

Edellä olemme käsitelleet sisarusten välistä yhteydenpitoa, auttamista ja koettua läheisyyttä. Lisäksi sisarussuhteisiin kuuluu nahistelua, kinastelua ja kilpailua. Taipumusta ristiriitoihin on evolutiivisessa tutkimuksessa selitetty sisarusten välisen kilpailun hypoteesilla (*sibling competition hypothesis*), joka on vanhempi-jäkeläinen-konflikti-teorian (*parent-offspring conflict theory*)

laajennus. Teoria huomioi sen, että lasten ja vanhempien intressit eivät ole täysin yhtenevät. Evolutiivisesti vanhemmat on ”ohjelmoitu” investoimaan paljon resursseja lapsiinsa ja lapset puolestaan vaatimaan lähes loputtomasti resursseja vanhemmiltaan. Lapset seuraavat tarkasti vanhempiansa investointeja muihin lapsiinsa ja ovat äärimmäisen tarkkoja huomaamaan, mikäli vanhemmat suosivat jotain toista sisarusta.

Hypoteesi sisarusten välisestä kilpailusta painottaa, että sisarusten väliset ristiriidat heijastavat lasten kilpailua vanhempien rajallisista resursseista, kuten huomiosta, ajasta ja materiaalisesta tuesta. Sisarusten välinen kilpailu on kovimmillaan lapsuudessa ja nuoruudessa, jolloin lapset ovat riippuvaisia vanhemmistaan. Sisarusten samankaltaisuus ennustaa ristiriitoja, koska samankäiset ja samaa sukupuolta olevat sisarukset ovat todennäköisemmin riippuvaisia samoista vanhempiansa resursseista, ja tämä voi aiheuttaa kilpailua heidän välilleen. Kilpailu korostuu erityisesti samassa kotitaloudessa kasvavilla sisaruksilla, jotka ovat jatkuvasti läsnä toistensa elämässä. Ristiriidat yleensä vähenevät iän myötä, koska vanhempien resursseilla ei enää ole niin paljon merkitystä ja näin myös kilpailu niistä vähenee. Vaikka iän myötä sisarusten välinen kilpailu lievenee, se ei välttämättä täysin katoa aikuisuudessakaan.¹⁶

Nuoret aikuiset voivat kilpailla sisarustensa kanssa muun muassa vanhempien taloudellista tuesta ja lastenhoitoavusta. Yhtätoista Euroopan maata koskevassa tutkimuksessa huomattiin, että nuoret aikuiset hankkivat harvemmin omia lapsia, mikäli heidän sisaruksillaan on pieniä lapsia ja mikäli heidän vanhempansa antavat näille lastenhoitoapua.¹⁷ Tämä viittaa siihen, että nuoret aikuiset saattavat lykätä lasten hankintaa, mikäli he ajattelevat, että heidän lapsensa jäisivät vaille isovanhemmilta saatavaa apua. Iäkäämpänä ristiriitoja sisarusten välille saattaa muodostua esimerkiksi siitä, kuka saa hyödyntää perheen yhteistä omaisuutta, kenen

vastuulla on huolehtia iäkkäistä vanhemmista siinä vaiheessa, kun nämä eivät enää itse siihen kykene, ja kenellä on oikeus vanhempien jättämään perintöön.

Evoluutioteoreettisessa tutkimuksessa on oletettu, että sukulaisuuden asteen vähetessä yksilöiden väliset ristiriidat lisääntyvät. Tämän perusteella sisarpuolilla, adoptiosisaruksilla, kasvattisisaruksilla sekä puolisisaruksilla olisi enemmän ristiriitoja ja kilpailua keskenään kuin täyssisaruksilla. Aihetta on tutkittu vain vähän, mutta viimeaikaiset kansainvälisiin aineistoihin perustuvat tutkimukset eivät tue yksiselitteisesti tätä oletusta.

Yhdysvalloissa tehdyssä, 18–22-vuotiaisiin opiskelijoihin kohdistuneessa tutkimuksessa havaittiin, että sisarpuolilla oli enemmän ristiriitoja keskenään kuin täyssisaruksilla, kun taas oletuksen vastaisesti niitä oli vähemmän puoli- kuin täyssisaruksilla. Tutkimuksen tekijät eivät esittäneet tarkempaa teoreettista selitystä löydökselleen.¹⁸ Toisessa tutkimuksessa tarkasteltiin 11-vuotiaiden brittilästen vastauksia siihen, kuinka usein he kiusaavat sisaruksiaan tai heidän sisaruksensa heitä.¹⁹ Tutkimuksessa selvisi, että täyssisarukset kiusasivat useammin toisiaan kuin puolisisarukset.²⁰

Sukupolvien ketju -aineistojen perusteella suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa sukupolvissa täyssisaruksilla on enemmän ristiriitoja keskenään kuin puolisisaruksilla. Tulokset säilyivät, vaikka sisarusten välinen yhteydenpito ja läheisyys vakioitiin useiden muiden mahdollisten sekoittavien tekijöiden ohella. Selitys löydökselle voi perustua puolisisarusten väliseen vähentyneeseen kilpailuun (*diluted competition*) vanhempien resursseista yhteiskunnissa, joissa parisuhteet tyypillisesti noudattavat niin kutsuttua sarjallista monogamiaa. Sarjallinen monogamia tarkoittaa, että ihmisillä on useampia parisuhteita elämänsä aikana mutta vain yksi kumppani kerrallaan.

Kuten todettua, Suomessa ja muissa länsimaissa lapset jäävät vanhempien erotessa useimmiten asumaan äidin kanssa mutta pitävät isään säännöllisesti yhteyttä. Täyssisarukset jakavat keskenään täysin samat biologiset sukulaisverkostot, kun taas puolisisarukset jakavat keskenään vain puoliksi samat biologiset sukulaisverkostot. Pienemmän sukulaisuuden asteen vuoksi puolisisarusten voidaan olettaa kilpailevan täyssisaruksia enemmän sen äidin tai isän resursseista, joka on heidän kummankin biologinen vanhempi. Niin ikään voidaan olettaa, että puolisisarukset eivät juurikaan kilpaile sen vanhemman resursseista, joka on biologista sukua vain heistä toiselle. Tämä voi selittää sen, miksi nyky-yhteiskunnissa puolisisaruksilla vaikuttaa olevan vähemmän ristiriitoja kuin täyssisaruksilla.²¹

MUUT SISARUSSUHTEISIIN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Sukupuolen, sukulaisuuden asteen, lapsuuden yhdessä asumisen ja vanhempien epätasapuolisen kohtelun lisäksi sisarussuhteisiin ovat yhteydessä useat muutkin seikat. Eräs tärkeä tekijä on sisarusten välinen ikäero. Mikäli ikäeroa on vähän, sisaruksilla on todennäköisesti yhteisiä lapsuudenkokemuksia, jotka voivat ylläpitää läheisyyttä vielä aikuisina. Toisaalta pieni ikäero aiheuttaa enemmän keskinäistä kilpailua, joka saattaa sekin heijastua aikuisuuteen. Mikäli taas ikäero on suuri, yhteisiä lapsuudenkokemuksia on todennäköisesti vähemmän, jolloin myöskään aikuisena sisarusten väliset suhteet eivät välttämättä ole kovin läheiset. Sukupolvien ketju -aineistoissa suurten ikäluokkien aikuiset lapset ovat sitä vähemmän yhteydessä sisarustensa kanssa, mitä enemmän heillä on ikäeroa. Molemmissa tutkituissa sukupolvissa pienempi ikäero on puolestaan yhteydessä lisääntyneisiin ristiriitoihin.²²

[M]e oltiin [siskon kanssa] jossain vaihees tosi läheisii. Mut on myös siin mieles vähän hankalaa ku on seittemän vuot ikäeroo. Ja sit tavallaan on aina ollu vähän eri elämänvaiheet... Oltiin me siit huolimat kuitenkin aika läheisii sillon ku se asu kotona. (Mies, 27 vuotta)

Syntymäjärjestyksen on epäilty olevan yhteydessä sisarusten välisiin suhteisiin siten, että esikoiset pitävät enemmän yhteyttä sisaruksiinsa kuin myöhemmin syntyneet. Sukupolvien ketju -aineistojen tulokset eivät kuitenkaan ole tukeneet tällaista oletusta kummankaan tutkitun sukupolven kohdalla: yhteydenpidossa ja ristiriidoissa ei ilmennyt eroja sen mukaan, oliko kyse esikoisesta tai nuoremmista sisaruksista.²³ Kansainvälisissä tutkimuksissa tulokset ovat olleet vaihtelevia: osassa on löytynyt eroja vanhempien ja nuorempien sisarusten väliltä, osassa taas ei.²⁴

Sisarusten määrä saattaa vaikuttaa yhteydenpidon yleisyyteen, koska mitä enemmän henkilöllä on sisaruksia, sitä vähemmän hänellä voisi kuvitella olevan aikaa yhdelle sisarukselle. Sukupolvien ketju -tulokset molemmissa sukupolvissa osoittavat, että sisarusten määrän lisääntyessä sekä yhteydenpito sisaruksiin että sisarusten väliset ristiriidat vähenevät. Sisarusten välinen asuinetaisyys ennustaa yhteydenpidon yleisyyttä: mitä lähempänä toisiaan sisarukset aikuisina asuvat, sitä enemmän he pitävät yhteyttä keskenään. Tämä ilmenee selkeästi myös Sukupolvien ketju -aineistoissa. Lisäksi erityisesti suurten ikäluokkien kohdalla etäisyyden kasvaessa sisarusten väliset ristiriidat vähenevät.²⁵

Sisarukset ovat myös tärkeä osa toistensa vertaisryhmiä yhdessä ystävien ja elämäkumppaneiden kanssa. Vertaisryhmissä vuorovaikutus perustuu tyypillisesti vastavuoroiseen auttamiseen, luottamukseen ja jaettuihin arvoihin. Nämä seikat voivat

yhdistää toisiinsa niin sisaruksia kuin ystäviäkin siten, että läheiset ystävät saatetaan mieltää sisaruksiksi ja sisarukset ystäviksi.²⁶

Ei-sukulaisten välisten vertaissuhteiden osalta on havaittu, että henkilöiden samankaltaisuus on yhteydessä suhteen vahvuuteen.²⁷ Samankaltaisuuden vaikutusta sisarusten välisten suhteiden laatuun on tutkittu vain vähän, mutta Hollannissa tehdyn tutkimuksen mukaan kahden siskoksen väliset suhteet olivat läheisemmät kuin kahden veljen tai siskon ja veljen. Lisäksi sisarusparit, joissa kummatkin olivat lapsettomia, olivat keskenään läheisempiä kuin sisarusparit, joissa molemmilla sisaruksilla tai toisella heistä oli jälkikasvua. Ylipäätään hollantilaistutkimuksessa löydettiin kuitenkin vain vähän tukea oletukselle, että samankaltaisuus tekisi sisarussuhteista läheisempiä.²⁸

Olemme tutkineet Sukupolvien ketju -kyselyaineistoilla samankaltaisuuden yhteyttä sisarussuhteiden laatuun sukupuolen, ikäeron (mikäli ikäeroa oli kolme vuotta tai vähemmän sisarukset luokiteltiin ikätovereiksi), taloudellisen tilanteen ja sen perusteella, onko heillä omia lapsia. Sisarussuhteiden laatua mitta-simme yhteydenpidon yleisyydellä, emotionaalisella läheisyydellä sekä sillä, kuinka paljon sisarukset antoivat toisilleen käytännön apua. Taloudellista tukea emme tarkastelleet, koska Suomessa se on sisarusten välillä melko harvinaista. Kaikilla käytetyillä mittareilla arvioituna kahden siskoksen tai kahden veljeksen väliset suhteet olivat paremmat kuin siskon ja veljen. Sekä suurten ikäluokkien että heidän aikuisten lastensa sukupolvissa erityisen vahvoja olivat kahden siskoksen väliset suhteet. Lisäksi aikuisten lasten sukupolvessa ikätoveruus oli yhteydessä lisääntyneeseen yhteydenpitoon ja emotionaaliseen läheisyyteen. Useimmissa tapauksissa samankaltaisuus ei kuitenkaan ennustanut parempia sisarusten välisiä suhteita.²⁹

SERKUISTA ON MONEKSI

Sisarusten lasten eli serkkujen välisiä suhteita on tutkittu vain vähän. Nykyisissä länsimaissa serkkuja ei yleensä lasketa perheenjäseniksi, vaan he kuuluvat lähisukuun. Serkusten väliset suhteet ovat kuitenkin hyvin moninaisia: serkut voivat olla niin etäisiä, että heitä ei edes tunnisteta, tai sitten yhtä läheisiä kuin sisarukset parhaimmillaan. Serkukset saattavat myös muodostaa parisuhteita. Serkusavioliitot ovat yleinen parisuhteen muoto traditionaalisissa yhteisöissä, mutta länsimaissa serkusten väliset parisuhteet ovat harvinaisia.³⁰

Sisarusten ohella serkut ovat niitä sukulaisia, jotka voivat kuulua myös vertaisryhmään. Serkukset saattavat olla läheisiä erityisesti silloin, jos ikäero heidän välillään on pieni, he ovat samaa sukupuolta eikä heillä ole omia sisaruksia. Yhteisöissä, joissa aikuiset sisarukset asuvat samassa kotitaloudessa, serkukset viettävät lapsuutensa yhdessä ja heidän suhteensa muistuttavat sisarusuhteita. Länsimaissa serkukset kuitenkin kasvavat vain harvoin samassa lapsuudenkodissa ja serkusten väliset suhteet ovatkin yleensä huomattavasti etäisempiä kuin sisarussuhteet.

Sukupolvien ketju -kyselyissä suurten ikäluokkien edustajista noin kaksi kolmesta pitää yhteyttä äidin puolen ja yli 60 prosenttia isän puolen serkkuihin. Nuoremman sukupolven kohdalla yhteydenpito isän puolen serkkuihin oli samaa luokkaa kuin heidän vanhemmillaan, mutta äidin puolen serkkuihin pidettiin yhteyttä enemmän (kolme neljäsosaa vastaajista). Molempien tutkittujen sukupolvien edustajat tarjoavat apua serkuilleen erittäin harvoin. Vain 3,5 prosenttia suuriin ikäluokkiin kuuluvista vastaajista ja 8 prosenttia heidän aikuisten lastensa sukupolven edustajista ilmoitti antaneensa serkuilleen käytännön apua. Taloudellinen tuki oli vieläkin harvinaisempaa – kummankin sukupolven vastaajista alle prosentti oli antanut sitä serkulleen.³¹

Molempien sukupolvien naiset pitävät miehiä enemmän yhteyttä äidin puoleisiin serkkuihinsa. Lisäksi naiset pitävät enemmän yhteyttä äidin kuin isän suvun serkkuihin, mutta yhteydenpidossa isän puolen serkkuihin ei ole eroa nais- ja miesvastaajien välillä. Miesvastaajat myös pitävät yhtä paljon yhteyttä sekä äidin että isän suvun serkkuihin. Suurten ikäluokkien naisista ne, joilla ei ole sisaruksia, ovat useammin yhteydessä serkkuihinsa kuin ne, joilla sisaruksia on. Sen sijaan nuoremman sukupolven naisilla vastaavaa eroa ei ole. Tämä sukupolvien välinen ero saattaa liittyä siihen, että suurilla ikäluokilla on keskimäärin selvästi enemmän sisaruksia kuin heidän aikuisten lastensa sukupolvella, ja sisarusten puuttuessa saatetaan herkemmin turvautua seuraavaksi läheisimpään sukulaisvaihtoehtoon eli serkkuihin. Toinen mahdollinen selitys koskee suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa elämänvaiheita: kyselyyn vastatessaan nuorempi sukupolvi oli keskellä ruuhkavuosia, jolloin voi olla vähemmän aikaa pitää yhteyttä serkkuihin.³²

Lopuksi on syytä todeta, että yhteydenpito serkkuihin on keskimäärin melko vähäistä, mikä ilmenee hyvin verrattaessa serkkuja sisaruksiin. Suomalaiset ovat yhteydessä sisaruksiinsa keskimäärin noin kolme kertaa kuukaudessa mutta serkkuihin harvemmin kuin kuukausittain.

LÄHEISYYTTÄ JA RISTIRIITOJA

Länsimaisissa aikuiset sisarukset asuvat harvoin yhdessä ja sisarussuhteisiin liittyy vain vähän muodollisia velvoitteita. Tästä huolimatta aikuiset sisarukset pitävät paljon yhteyttä ja kokevat toisensa läheisiksi. Sisarussuhteisiin liittyy niin auttamista ja emotionaalista läheisyyttä kuin kilpailua ja ristiriitojakin. Sisarusten taipumuksella kilpailla vanhempiensa ajasta ja huomiosta

lapsuudessa voi olla kauaskantoisia seurauksia, jotka ilmenevät sisarussten suhteisissa vielä aikuisina.

Kaikki sisarusparit eivät ole yhtä paljon tekemisissä keskenään. Läheisyyteen ja ristiriitoihin ovat usein yhteydessä samat seikat, ja sisarussuhteet ovatkin tyypillisesti sekä läheisiä että jännitteisiä. Naiset pitävät usein enemmän yhteyttä sisaruksiinsa kuin miehet, ja siskokset ovat läheisempiä keskenään kuin veljekset tai sisko ja veli. Pieni ikäero sisarussten välillä ennakoi sekä suurempaa yhteydenpidon määrää että lisääntyneitä ristiriitoja. Sukulaisvalinnan teoriaa tukien korkeampi geneettisen sukulaisuuden aste ennustaa läheisempiä sisarussuhteita. Ylipäätään sisarussuhteet säilyvät usein tärkeimpien sosiaalisten suhteiden joukossa aina lapsuudesta vanhuuteen asti.

6. Sisarukset

1. Pollet & Hoben 2011; Tanskanen & Danielsbacka 2020; Trivers 1974.
2. Ks. esim. Tanskanen & Danielsbacka 2016.
3. Danielsbacka ym. 2013.
4. Tanskanen ym. 2016.
5. Sear & Mace 2008.
6. Tanskanen & Danielsbacka 2014.
7. Pollet 2007; Pollet & Hoben 2011; White & Riedman 1992.
8. Tanskanen & Danielsbacka 2014; Tanskanen ym. 2016.
9. Hamilton 1964.

10. Danielsbacka ym. 2013; Tanskanen & Danielsbacka 2014.
11. Tanskanen & Danielsbacka 2014; Tanskanen ym. 2016.
12. Tanskanen & Danielsbacka 2018.
13. Danielsbacka & Tanskanen 2015.
14. Jankowiak & Diderich 2000; Pollet 2007; Pollet & Nettle 2009; White & Riedmann 1992.
15. Neyer 2002; Segal ym. 2003.
16. Salmon & Hehman 2015; Trivers 1974.
17. Aassve ym. 2012.
18. Salmon & Hehman 2015
19. Tanskanen ym. 2016.
20. Tanskanen ym. 2017; Trivers 1974.
21. Tanskanen ym. 2016.
22. Tanskanen & Danielsbacka 2014; Tanskanen ym. 2016.
23. Tanskanen & Danielsbacka 2014; Tanskanen ym. 2016.
24. Katsaus tutkimuksiin ks. Pollet & Hoben 2011.
25. Pollet & Hoben 2011; Tanskanen & Danielsbacka 2014; Tanskanen ym. 2016.
26. David-Barrett ym. 2016; Rotkirch ym. 2014.
27. Hruschka 2010; MacPherson ym. 2001.
28. Voorpostel ym. 2007.
29. Tanskanen & Rotkich 2018.
30. Chagnon ym. 2017; Rotkirch 2014, 208–209.
31. Danielsbacka ym. 2013.
32. Danielsbacka & Tanskanen 2019.